

УДК 595.44 (477.8)

Видовий склад павуків синантропних місцеперебувань на території Міловського району Луганської області

С. В. Вовк, І. С. Котєнєва

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Луганська область, Україна, wolf_sv@ukr.net

The species composition of spiders synanthropic habitats on the territory of Milove district, Lugansk region

S. V. Vovk, I. S. Koteneva

SI «Luhansk Taras Shevchenko National University», Starobilsk, Luhansk region, Ukraine

Представлено результати вивчення аранеофауни синантропних місцеперебувань на території Міловського району Луганської області.

Переважає частина існуючих на сьогодні публікацій стосовно аранеофауни Луганської області містить відомості про види, зібрані на окремих її ділянках. Так, О. В. Прокопенко та Н. Ю. Полчанінова вивчали видовий склад павуків заповідних територій області; за їхніми даними аранеофауна зараз налічує 366 видів. Даних про аранеофауну синантропних місцеперебувань дуже мало, що й зумовило мету нашої роботи – вивчення видового складу фауни павуків синантропних місцеперебувань на території Міловського району Луганської області.

Аналізувався матеріал, зібраний протягом 2015-2016 рр. Збори проводили в селах Морозівка, Зориківка, Півнівка, Микільське, Калмиківка, Журавське, Червона Зірка Міловського району та у смт. Мілове. Павуків збирали й фіксували за загальноприйнятими методиками; їх визначення проводили за визначальними таблицями В. П. Тищенко та Р. Р. Сейфуліної; номенклатура павуків наведена за N. I. Platnick.

Фауна павуків вивчалася на сільських подвір'ях, де розміщені житлові будинки, господарські будівлі, посадки городніх та садових культур. На території садиб були виділені три типи місцеперебувань: I – внутрішні приміщення житлових будинків; II – господарські будівлі, зовнішні поверхні стін житлових будинків та їхні веранди; III – ділянки під посадками, тобто вся територія садиб без житлових будинків та господарських будівель.

У I-й групі місцеперебувань було зафіксовано такі види (12) павуків: Род. *Araneidae*: *Araneus diadematus* (Clerck, 1757); Род. *Agelenidae*: *Tegenaria domestica* (Clerck, 1758), *Tegenaria agrestis* (Walckenaer, 1802); Род. *Gnaphosidae*: *Gnaphosa taurica* (Thorell, 1873), *Zelotes longipes* (L. Koch, 1866); Род. *Pholcidae*: *Pholcus ponticus* (Thorell, 1873), *Pholcus phalangioides* (Fuesslin, 1775); Род. *Salticidae*: *Marpissa muscosa* (Clerck, 1757), *Myrmarachne formicaria* (De Geer, 1778), *Pseudeuophrys obsoleta* (Simon, 1868); Род. *Therididae*: *Enoplognatha thoracica* (Hahn, 1833), *Steatoda grossa* (C. L. Koch, 1838).

У господарських будівлях (II група) виявлено 13 видів: Род. *Agelenidae*: *Tegenaria domestica*; Род. *Gnaphosidae*: *Scotophaeus quadripunctatus* (Linnaeus, 1758), *Scotophaeus scutulatus* (L. Koch, 1866), *Sosticus loricatus* (L. Koch, 1866); Род. *Miturgidae*: *Cheiracanthium mildei* (L. Koch, 1864); Род. *Pholcidae*: *Pholcus phalangioides*; Род. *Philodromidae*: *Philodromus poecilus* (Thorell, 1872); Род. *Salticidae*: *Leptorchestes berolinensis* (L. Koch, 1864), *Marpissa muscosa*, *Salticus scenicus* (Clerck, 1758), *Sitticus ammophilus* (Thorell, 1875); Род. *Therididae*: *Enoplognatha thoracica*, *Steatoda castanea* (Clerck, 1757).

У III групі були виявлені такі види (23): Род. *Araneidae*: *Araneus diadematus*, *Larinioides ixobolus* (Thorell, 1873); Род. *Dictynidae*: *Dictyna uncinata* (Thorell, 1873); Род. *Gnaphosidae*: *Drassodes lapidosus* (Walckenaer, 1802); Род. *Linyphiidae*: *Caviphantes dobrogicus* (Dumitrescu et Miller, 1962), *Lepthyphantes leprosus* (Ohlert, 1865), *Megalepthyphantes nebulosus* (Sundevall, 1830), *Troxochrus scabriculus* (Westring, 1851), *Walckenaeria antica* (Wider, 1834); Род. *Miturgidae*: *Cheiracanthium mildei*; Род. *Pholcidae*: *Pholcus phalangioides*, *Pholcus ponticus*; Род. *Pisauridae*: *Pisaura mirabilis* (Clerck, 1757); Род. *Salticidae*: *Myrmarachne formicaria*, *Pseudeuophrys obsoleta*, *Pseudicius encarpatus* (Walckenaer, 1802); Род. *Therididae*:

Enoplognatha thoracica, *Parasteatoda tepidariorum* (L. Koch, 1841), *Parasteatoda lunata* (Clerck, 1757), *Parasteatoda tabulata* (Levi, 1980), *Steatoda meridionalis* (Kulczyn'ski, 1894), *Steatoda triangulosa* (Walckenaer, 1802), *Theridion pictum* (Walckenaer, 1802).

Таким чином, у ході обстежень синантропних місцеперебувань на досліджуваних ділянках виявлено 37 видів павуків, які належать до 11 родин.

Для визначення подібності аранеофауни зазначених вище ділянок використовували коефіцієнт Жаккара. Для I й II типів місцеперебувань він склав 0,19; для I й III типів місцеперебувань – 0,21; для II й III типів місцеперебувань – 0,06. Всі три коефіцієнти мають малі й несуттєві значення, що свідчить про низьку подібність видового складу павуків досліджених типів місцеперебувань. На підставі цього можна стверджувати, що більшість видів павуків воліє до певного місця існування.

У ході аналізу синантропного комплексу аранеофауни на території сільських садіб встановлено наступне. У житлових будинках було знайдено 12 видів павуків, із яких 5 належать до синантропного комплексу. Евсинантропами житлових приміщень є 4 види: *Pholcus phalangioides*, *Pholcus ponticus*, *Steatoda grossa*, *Tegenaria domestica*. Гемісинантропом житлових будинків є один вид – *Araneus diadematus*. Таким чином, у житлових будинках явно переважають евсинантропи (4 види (80 %) із 5). Усі вони є перманентними синантропами.

На присадибних ділянках та у господарських будівлях зафіксовано 33 види, з яких до синантропного комплексу належать 25 видів. Евсинантропами присадибних ділянок є 8 видів: *Pholcus phalangioides*, *Pholcus ponticus*, *Steatoda castanea*, *Lepthyphantes leprosus*, *Megalepthyphantes nebulosus*, *Tegenaria domestica*, *Cheiracanthium mildei*, *Salticus scenicus*. До гемісинантропів присадибних ділянок належать 17 видів: *Steatoda triangulosa*, *Araneus diadematus*, *Larinioides ixobolus*, *Pisaura mirabilis*, *Tegenaria agrestis*, *Drassodes lapidosus*, *Scotophaeus quadripunctatus*, *Scotophaeus scutulatus*, *Sosticus loricatus*, *Zelotes longipes*, *Philodromus poecilus*, *Leptorchestes berolinensis*, *Marpissa muscosa*, *Sitticus ammophilus*, *Parasteatoda lunata*, *Parasteatoda tabulata*, *Parasteatoda tepidariorum*. Тобто, на присадибних ділянках переважають гемісинантропи – 17 видів (68 %), а евсинантропи налічують лише 8 видів (32 %).

Види синантропного комплексу досліджених ділянок належать до 10 родин, серед яких переважають (у видовому плані) Родини *Therididae* (6 видів, або 23 %), *Gnaphosidae* (5 видів, або 19,2 %) та *Salticidae* (4 види, або 15,4 %); інші родини представлені 1-2 видами.

Серед знайдених на досліджуваних ділянках павуків були й такі, які воліли до місцеперебувань, створених людиною, тобто такі, які використовували нові екологічні ніші. Таких тварин відносять до гемерофілів, які відрізняються від синантропів тим, що їм властива тільки етолого-екологічна залежність від людини, а не біоценотична, яка притаманна синантропам. До цього комплексу належить *Troxochrus scabriculus* із Родини *Linyphiidae*. Складаючи лише 2,7 % від усіх знайдених на території садіб видів, тим не менш він був численним і постійно перебував на цих територіях.

До комплексу видів, індивідуальних до антропогенних ландшафтів (гемеродіафори), належить 10 видів, або 27 % від загальної кількості знайдених видів. Вони не утворювали самостійні популяції на ділянках, заселяли місцеперебування, схожі із природними; частина цих видів заходила на присадибні ділянки на короткий термін.

За ступенем приуроченості до території садіб види цього комплексу умовно розподілені на три групи. До першої групи входить один вид – *Dictyna uncinata*. Характерною особливістю цієї групи було утворення постійних поселень у місцеперебуваннях, схожих із природними. Друга група представлена трьома видами: *Enoplognatha thoracica*, *Caviphantes dobrogicus*, *Pseudicius encarpatus*. Ці види на території садіб постійних поселень не утворювали, їхня чисельність була низькою (у більшості випадків представлені одиничними екземплярами). На ділянки представники цієї групи потрапляли природним шляхом: під час сезонних міграцій (вид-«аеронавт» *Caviphantes dobrogicus*); у пошуках здобичі, партнерів по спарюванню (*Pseudicius encarpatus*). Третя група включає два види – *Steatoda meridionalis* та *Murmarachne formicaria*. Їхньою відмітною особливістю було те, що, проникаючи на ділянку,

вони тут не затримувалися. У першу чергу це властиво самцям зазначених вище видів, які мали виражену міграційну активність у період спарювання.

До комплексу видів, які були штучно занесені на ділянки, належать чотири види – *Theridion pictum*, *Walckenaeria antica*, *Gnaphosa taurica*, *Pseudeuophrys obsoleta*. Характерна риса представників цього комплексу – всі вони на ділянці були вкрай рідкісними, виявлені в кількості 1-2 екземпляри.

Отже, синантропний комплекс на досліджуваній території представлений переважно евсинантропами та гемісинантропами (70,3 %). Види синантропного комплексу належать до 10 родин, серед яких переважають (у видовому плані) Родини *Therididae*, *Gnaphosidae* та *Salticidae*; інші родини представлені 1-2 видами. Частка гемерофілів, гемеродіафорів та видів, які штучно занесені на ділянку, складає 29,7 % від загальної кількості видів.

УДК 592:574.472

Ґрунтова мезофауна псамофітного степу на арені р. Дніпро

Н. Г. Гудим

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна, E-mail: falcomorphnus19@gmail.com

Soil mesofuna psammophyte steppe on the arena of the Dnipro river

N. G. Gudym

Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

Особливість арени р. Дніпро – наявність ділянок піщаного степу, чагарникових асоціацій з шелюги й чорноклена, штучних соснових і білоакацієвих насаджень (Жуков та ін. 2016). Розташування природно-територіального комплексу заповідника «Дніпровсько-Орільського» між двома потужними промисловими містами Дніпро та Кам'янське дає йому унікальність, відіграє важливу роль в збереженні біорізноманіття флори та фауни всього регіону (Трифанова та ін. 2015). Дослідження проведені з квітня по листопад 2015 р. в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський». Закладені чотири пробні ділянки в псамофітному степу, мезорельєф яких представлений пагорбами, на яких були відмічені нижня та верхня частина на арені р. Дніпро.

За результатами наших досліджень на пробній ділянці псамофітний степ, верхня частина пагорба з кострицею беккера за період дослідження було знайдено 37 видів ґрунтових безхребетних тварин з 5 рядів, 15 родин, і також один вид хребетної ґрунтової тварини – *Pelobates fuscus* (Laurenti, 1768). За період дослідження на даній пробній ділянці було знайдено 1151 екземплярів ґрунтових безхребетних тварин. Найчастіше зустрічаються такі види ґрунтових безхребетних тварин: *Carabus hungaricus* Fabricius, 1792 (21 екз.), *Onthophagus furcatus* Fabricius, 1781 (204 екз.), *Onthophagus gibbulus* Pallas, 1781 (10 екз.), *Anatolica eremita* Steven, 1829 (406 екз.), *Opatrum sabulosum* L., 1761 (24 екз.), *Pimelia subglobosa* Pallas, 1721 (116 екз.), *Tentyria nomas* Pallas, 1781 (237 екз.). До категорії синглотонів (зустрінуті тільки один екземпляр) можна віднести такі види ґрунтових безхребетних тварин як: *Calathus ambiguus* (Paykull, 1790), *Harpalus rufipes* (Degeer, 1774), *Tropinota hirta* (Poda, 1761), *Cassida rubiginosa* (O.F. Müller, 1776), *Nicrophorus investigator* (Zetterstedt, 1824), *Nicrophorus vespillo* (L., 1758), *Silpha carinata* (Latreille, 1807), *Platyscelis polita* (Sturm, 1807), *Prosodes obtusa* (Fabricius, 1798).

На пробній ділянці псамофітний степ, нижня частина пагорба з анізантою покрівельною знайдено 53 видів ґрунтових безхребетних тварин з 8 рядів, 21 родин, а також один вид хребетної ґрунтової тварини – *Pelobates fuscus*. За період дослідження на даній пробній ділянці було знайдено 1045 екземплярів ґрунтових безхребетних тварин. Найчастіше зустрічаються такі види ґрунтових безхребетних тварин: *Tentyria nomas* (178 екз.), *Opatrum sabulosum* (175 екз.), *Pimelia subglobosa* (125 екз.), *Carabus hungaricus* (75 екз.), *Calathus ambiguus* (37 екз.), *Platyscelis polita* (29 екз.), *Onthophagus furcatus* (28 екз.), *Calathus fuscipes* Goeze, 1777 (27 екз.), *Anatolica eremita* (26 екз.), *Hister quadrimaculatus* L., 1758 (17 екз.),